

Tek Çocuk Olmak

Metin KOCATÜRK

Dr. Metin KOCATÜRK

TEK ÇOCUK OLMAK

ISBN 978-625-7228-27-5
DOI 10.14527/9786257228275

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ekim 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

TEK ÇOCUK OLMAYA DAİR

Öncelikle uzun zamandır birlikte çalıştığım Dr. Metin Kocatürk'ün ilk kitabının yayınlanmasına tanık olduğum için mutlu olduğumu belirtmek isterim. Dr. Metin Kocatürk bu kitapta elimizin altında, yanı başımızda sayılabilecek nitelikte yalın bir konu olduğu halde pek araştırılmayan tek çocuk olma gerçeğini ele almaktadır. Bilim insanlığı ve topluma ışık tutmak ve katkı sağlamaksa eğer Dr. Metin Kocatürk, pek araştırılmayan bir konuyu ele alan bu eseriyle bir bilim insanı olma sorumluluğunu yerine getirmektedir.

Yaklaşık yirmi yıl kadar önceydi. Eğitimle ilgili bir panelde davetli konuşmacıydım. Konuşmam henüz bitmek üzereyken süre bittiği için moderatör son sözümü söylememi istedi. Ben de daha çok konuşacağımı beklerken sözümün kesilmesi karşısında ani bir şaşkınlık yaşadım ve birkaç saniye bekledikten sonra salona dönüp “Tek çocuk yapmayın” dedim. Salonda bulunanlar bu gündem dışı sözü beklemiyorlardı ama bu söze coşku dolu alkışlarıyla karşılık verdiler. Bazıları panel biter bitmez kürsüye yönelip niye bunu söylediyimi sordular ve cevabımı merak ettiler. Pek tabi ki o gün tek çocuk olmaya dair yeterince konuşamadık.

Bu eserle işaret ettiğim eksikliğin tamamlanmaya çalışıldığını görmekten dolayı mutluyum. Dr. Metin Kocatürk, İstanbul Üniversitesinde danışmanlığında hazırladığı tezi kitaba dönüştürdüğü bu eserle politika yapıcılarına ışık tutmaktadır. Ayrıca benim yirmi yıl kadar önce bahsettiğim panelde tek cümlelik bir öneriyle gündeme getirdiğim bir hususa dayalı olarak muhatap olduğum sorulara da cevap vermektedir.

Sosyal bilimlerle ve eğitimle ilgili çalışan, araştırma yapan bilim insanları ve öğrenciler bilsinler ki “tek çocuk olmak” gibi araştırılmamış daha çok konu var. Araştırmayı yapmış olmak için değil de bir gerçeğe dokunmak için yaparlarsa toplum için araştırılmayı bekleyen daha çok husus, çözülmeyi bekleyen daha çok problem olduğunu akıldan çıkarmasınlar.

Bu kitabın konusu olan tek çocuk olmaya dair bilgilerin başta psikolojik danışmanlık olmak üzere rehberlikte, öğretmenlikte, eğitim idareciliğinde ve daha birçok alanda oldukça işlevsel olacağına inanıyorum.

Dr. Metin Kocatürk'ü tekrar kutluyor daha nice yeni anlamlı yayınlar yapmasını diliyorum.

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN
ORCID No: 0000-0003-4535-4956
21 Eylül 2020, Burgazada

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

- İkinci ne zaman?
- Yoo, kardeşsiz olmaz.
- Tek çocuklar hep yalnız olur.
- Tek çocuk ya, paylaşmayı bilmiyor galiba.

Bu sözleri şimdiye kadar ya duydunuz, ya da size söylendi ve hatta belki siz de böyle düşünüyorsunuz. Tek çocukla özdeşleştirilmiş birçok özelliğten bahsedebiliriz. Ancak bu varsayımların veya tahminlerin ötesinde tek çocuk olmak başlı başına kendine özgü deneyimlerle dolu bir yolculuktur.

İster seçim ister zorunluluk olsun tek çocuklu olmak günümüzde giderek yaygınlaşan bir aile biçimi olarak dikkatleri çekmektedir. Dolayısıyla tek çocuk deneyimlerinin nasıl seyrettiğinin açıklanması ve bu deneyimlerin oluşturduğu çerçeve içinde anlamlandırılması öneme haiz bir konudur. Özellikle ülkemizde doğrudan tek çocuk olmayla ilgili çalışmaların neredeyse yok denecek kadar az olması nedeniyle, bu kitabı hem bilim literatürüne katkı sağlaması hem de ebeveyn ve ebeveyn adaylarına faydalı olması niyetiyle hazırladım.

Akademik yolculuğumda her zaman ve her yerde desteğini hissettiğim, tanıdığım ilk günden beri örnek aldığım, çalışma azmimi ve gayretimi daima taze tutan, hayatın her alanına bilimle bakmayı öğreten, bilimi tevazuyla harmanlayıp düşüncenin ahengini yazıya dökmemde bana yol gösteren saygıdeğer hocam Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN'a minnettarım. Bu kitapta okuyacağınız her harfe güçlü kalemiyle dokunan ve tek çocuklarla çalışmamda bana ilham veren değerli hocam öğrenme yolculuğumda yanınızda yer alabildiğim için teşekkür ederim.

Bu kitabı İstanbul Üniversitesinde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yürüttüğüm doktora tez çalışmasına dayalı olarak hazırladım. Tek çocuk olma olgusuna kendine özgü özellikler bağlamında dikkatleri çeken bir çalışma olduğu kanaatindeyim.

Araştırmamın kitap haline gelmesinde katkılarını sunan Pegem Akademi Yayınlarına teşekkür ederim.

Hayatım boyunca bana koşulsuz değer veren sevgili aileme, kıymetli eşime ve biricik oğlum Barış'a desteklerini her daim hissettirdikleri için teşekkür ederim.

Dr. Metin KOCATÜRK
ORCID No: 0000-0002-2065-0022
22 Eylül 2020, Kadıköy

Dr. Metin KOCATÜRK

Tek çocuk olmak kitabının yazarı Metin Kocatürk, 1987 yılında Malatya'da doğmuştur. Malatya Anadolu Lisesini tamamladıktan sonra Boğaziçi Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Programından mezun olmuştur. Aynı alanda İstanbul Üniversitesinde yüksek lisans ve doktora eğitimlerini sürdürmüş ve tamamlamıştır. Halen İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında görev yapmaktadır. “Tek Çocuk Olmak” yazarın ilk kitabıdır.

İÇİNDEKİLER

Tek Çocuk Olmaya Dair.....	iii
Ön Söz ve Teşekkür.....	v
Giriş.....	1

1. BÖLÜM TEK ÇOCUK OLMAK

Tek Çocuk Olma Deneyimleriyle İlgili Değerlendirmeler	6
Tek Çocukların Kişilik Deneyimleri.....	8
Tek Çocukların Aile Yaşantısı.....	10
Tek Çocukların Sosyal Deneyimleri	12
Araştırma Durumu	14
Araştırmanın Amaçları ve Önemi	15

2. BÖLÜM TEK ÇOCUK OLMAYA DAİR KURAMSAL ÇERÇEVE

Tek Çocukların Kişilik Gelişimi	27
Tek Çocukların Benlik Saygısı.....	35
Tek Çocukların Aile İlişkileri.....	37
Doğum Sırası Bağlamında Tek Çocukların Özellikleri.....	45
Çocukların Psikososyal Gelişiminde Kardeş Etkisi	51

3. BÖLÜM ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nicel Araştırma Aşaması.....	56
Çalışma grubu	57
Kullanılan ölçme araçları	57
Nicel verilerin analiz işlemleri.....	59
Nitel Araştırma Aşaması	61
Nitel araştırma yöntemi: Fenomenoloji	62
Çalışma grubu: Katılımcıların seçimi.....	63
Verilerin toplanması: Görüşme sorularının belirlenmesi.....	65

Verilerin analizi: Yorumlayıcı fenomenolojik analiz	66
Nitel araştırmanın inandırıcılığı, aktarılabilirliği, tutarlığı ve teyit edilebilirliği	69

4. BÖLÜM

TEK ÇOCUK OLMA YAŞANTILARI

Tek Çocukların Kardeşli Çocuklarla Karşılaştırılması	71
Demografik Bilgiler	72
Tek çocukların devam ettiği okul kademesine ilişkin demografik bilgiler.....	73
Tek Çocukların ve Kardeşli Çocukların Kişilik Özellikleri, Anne-Baba Tutumları, Akran İlişkileri ve Benlik Saygısı Düzeyleri	75
Kişilik Özellikleri.....	76
Tek çocukların kişilik özellikleri	77
Kardeşli çocukların kişilik özellikleri	77
Tek çocukların kişilik özellikleri bakımından kardeşli çocuklardan farklılıkları.....	77
Anne-Baba Tutumları.....	78
Ortaokula devam eden katılımcıların algıladıkları anne-baba tutumları.....	79
Liseye devam eden katılımcıların algıladıkları anne-baba tutumları.....	80
Tek çocukların algıladıkları anne-baba tutumu bakımından kardeşli çocuklardan farklılıkları	81
Akran İlişkileri.....	82
Tek çocukların akran ilişkileri.....	82
Kardeşli çocukların akran ilişkileri.....	83
Tek çocukların akran ilişkileri bakımından kardeşli çocuklardan farklılıkları.....	83
Benlik Saygısı	83
Doğum Sırasına Göre Katılımcıların Kişilik Özellikleri, Anne-Baba Tutumları, Akran İlişkileri ve Benlik Saygısı Düzeyleri Bakımından Farklılıkları	84

Doğum sırasına göre katılımcıların kişilik özellikleri farklılıkları.....	84
Doğum sırasına göre katılımcıların algıladıkları anne-baba tutumları farklılıkları.....	85
Doğum sırasına göre katılımcıların akran ilişkileri farklılıkları.....	86
Doğum sırasına göre katılımcıların benlik saygısı düzeyleri farklılıkları.....	87
Tek Çocukların Akademik Başarı Bakımından Kardeşli Çocuklardan Farklılıkları.....	87
Tek Çocukların Kişisel ve Sosyal Deneyimleri.....	88
Tek Çocukların Kişilik Özellikleri.....	88
Çevrenin tek çocuk algısı.....	89
Tek çocukların tek çocuk olmaya dair tanımları.....	91
Tek çocukların olumlu özellikleri.....	95
Tek Çocukların Aile İlişkileri.....	96
Ailenin ilgisi.....	96
Ailenin beklentisi.....	99
Aileyle iletişim ve etkileşim.....	102
Ebeveynlerin bakımıyla ilgili gelecek kaygısı.....	104
Tek Çocukların Akran İlişkileri.....	105
Yakın arkadaşlık değeri.....	106
Sosyal bir deneyim olarak arkadaşlık.....	108
Kardeşim Olsaydı... ..	109
Kardeşin eksikliği.....	110
Kardeşin engel oluşturması.....	114
Kardeşe dair farkındalığın olmaması.....	117

5. BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Tartışma.....	119
Sonuç.....	134

Öneriler.....	139
Araştırmacılar için öneriler	139
Okul psikolojik danışma ve rehberlik servisleri için öneriler	141
Ebeveynler için öneriler	142
Aile ve çocuk politikaları için öneriler	144
 Kaynaklar.....	 145

GİRİŞ

Son yüzyılın farklı dönemlerinde büyük toplumsal değişimlerin daha küçük ölçekteki bir topluluk olan aile yapısındaki değişimlere yansımaları olmuştur. 1930'lu yıllarda dünyada yaşanan ekonomik buhrandan sonra insanların aile yaşantısı içinde tercihleri tek çocuk sahibi olmaya doğru kaymıştır. İkinci dünya savaşının sona ermesiyle "baby boom" çağı başlamış ve bu dönem 1970'li yıllara kadar sürmüştür. Bu geçiş döneminde tek çocuğa sahip olma oranları dünyanın birçok ülkesinde azalma göstermiştir. Son yıllarda nüfus planlaması, ekonomik sebepler ve üretim çağının getirdiği yoğun çalışma temposuyla birlikte ebeveyn adaylarının çocuk sahibi olma düşünceleri tekrar tek çocuk odağında toplanmaya başlamıştır. Bu durumlar ebeveynler tarafından bir tercih olarak değerlendirildiği gibi koşulların oluşturduğu bir zorunluluk haline de dönüşebilmektedir. Mecburiyet veya tercih etme seçenekleri arasında gidip gelen bu tartışmalar sürerken kendine özgü deneyimleriyle yeni bir hayat biçimi giderek yaygınlaşmaktadır. Tek çocuk olmak.

Tek çocuk olmanın tek çocukların penceresinden nasıl anlamlandırıldığı ve tek çocukların kardeşli çocuklardan farklılaşan özellikleri bu kitabın temel konusudur. Tek çocukluk yaşantılarının merkeze alındığı bu anlayışla kitabın ana hattı oluşturulmuştur. Bölümler ilerledikçe tek çocuk olmaya dair çeşitli kişisel, sosyal ve gelişimsel unsurlarla örülü bir çerçeve ortaya çıkacaktır.

Bu kitap bir araştırma neticesinde ortaya konulan bulguları ve sonuçları içermektedir. Dolayısıyla kitabın temel odağı araştırma eksenli bir yapıyı yansıtmaktadır. Araştırma iki aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak, tek çocukların kişilik özellikleri, ebeveyn tutumları, akran ilişkileri ve benlik saygısı bakımından kardeşli çocuklardan

farklılıklarının karşılaştırıldığı nicel araştırma aşaması verilmiştir. İkinci olarak ise tek çocukların özelliklerinin, aile ve akran ilişkilerinin ve kardeşe bakış açısının birlikte ele alındığı ve bu unsurların tek çocuklar tarafından nasıl anlamlandırıldığı nitel araştırma aşamasında incelenmiştir.

Kitap beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde tek çocuk olmayla ilgili beliren araştırma durumu ile araştırmanın genel amacı ve alt amaçları ele alınmıştır. Ayrıca bilime ve uygulayıcılara sağlayacağı katkılar bağlamında bu araştırmanın neden önemli olduğu sunulmuştur.

İkinci bölümde tek çocuk olmayla ilgili kuramsal çerçeve belirlenmiştir. Tek çocukların kişilik gelişimi, benlik saygısı, ebeveynlerle ilişkiler ikinci bölümde incelenmiştir. Ayrıca doğum sırasına göre tek çocukların ve kardeşli çocukların özelliklerine yer verilmiştir. Son olarak çocukların gelişiminde kardeşlerin oynayabileceği roller ve kardeş ilişkilerinin yansımaları yine bu bölümde değerlendirilmiştir.

Kitabın üçüncü bölümünde araştırmanın yöntemine dair bilgilendirme yapılmıştır. Nicel ve nitel araştırma aşamalarında kullanılan tekniklere ve izlenen adımlara yer verilmiştir.

Araştırmanın nicel ve nitel aşamalarından elde edilen bulgular dördüncü bölümde yer almıştır. Bu bölümde tek çocuk olma yaşantıları iki başlıkta incelenmiştir. Tek çocukların kardeşli çocuklar ile karşılaştırılması ve tek çocuk olma deneyimlerinin tek çocukların bakış açısından anlamlandırılması başlıklarında araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular değerlendirilmiştir.

Beşinci ve son bölümde ise tek çocuk olmakla ilgili kitap boyunca işlenen konular farklı görüşler bakımından karşılaştırılmış ve tartışılmıştır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar özet niteliğinde son bölümde yer almıştır. Ayrıca araştırmacılar, ebeveynler, okul psikolojik danışma ve rehberlik servisi ile aile-çocuk politikaları için bazı önemli görülen öneriler sunulmuştur.

Tek çocuk olmak kendine özgü bir yaşam tarzıdır. Tek çocuk olma konusunun; ebeveynlerin ve ebeveyn adaylarının, okul psikolojik danışmanlarının, öğretmenlerin ve konuyla ilgili bilim insanlarının gündeminde yer alması gerektiğini düşünüyorum. Tek çocuk olma deneyimlerinin her yönüyle kavranabilmesi ve anlaşılabilmesi için kitap boyunca hem tek çocukların kendi yorumlarını hem de kardeşli çocuklardan farklarını ele almaya çalıştım. Bu kitabın tek çocukların özgül özelliklerinin belirlenmesine katkı sağlamasını ümit ediyorum.